

Forum

Henry David Thoreau og fuglene

RALPH SONNE

Thoreaus navn er ikke specielt kendt indenfor moderne ornitologi, men hans tekster har alligevel haft en grundlæggende betydning for vores syn på fuglene og naturen. Ikke alene var han allerede fra midt i 1800tallet banebrydende for naturbeskyttelsesarbejdet i Nordamerika. Han fik nærmest guru-status i den globale ungdomskultur i 1960'erne med dens søgen efter 'simple life'. Og efter år 2000 er han yderligere aktualiseret af klima- og miljøbevægelsen.

Henry David Thoreau (1817-1862) levede det meste af sit liv på egnen omkring byen Concord i Massachusetts, USA. Han var en grundig iagttager og så på naturen og fuglene med filosofiens øjne. Han formåede at formidle sine tanker på en måde, som stadigvæk kan bevæge os. Hver gang hans berømte lokaliteter, Walden Pond og Walden Woods har været truet af driftige iværksættere, har en folkelig storm rejst sig overfor truslen mod en af Amerikas største 'helligdomme'. Måske kender læseren bogen *Walden* og essayet *Civil Ulydighed*, men står tilbage uden kendskab til hans status som fyrtårn i amerikansk selvforståelse, når det gælder frihed, borgerrettighedsbevægelse, naturbevarelse og den moderne miljøbevægelse. Jeg vil her give eksempler på det, som har overordnet betydning for fuglene og derefter fokusere på hans mere specifikke bidrag til ornitologien. I 1838 udtrykte Thoreau selv sit standpunkt: "Den mærkelige verden, vi bor i, er mere vidunderlig end behagelig; mere smuk end nyttig; den bør beundres og nydes frem for at blive brugt. Tingenes orden bør være modsat af, hvad de er. Ugens syvende dag bør være menneskets arbejdsdag og de seks andre sjælens Sabbat, hvor man vandrer og nyder naturens sublime frembringelser."

Thoreaus plan var at forenkle livet og studere naturen for bedre at forstå, hvad selve livet drejer sig om, og hvordan han selv og hans landsmænd lever. Historisk set bliver hans eksperiment et eksempel på, at en enkelt person kan sætte store bevægelser i gang. Han opførte sin lille hytte ved Walden Pond i 1845 og boede i den i to år, to måneder og to dage indtil Uafhængighedsdagen i 1847. Ved denne sø dyrkede han sine bønner, færdedes i naturen dag og nat og noterede iagttagelser og refleksioner i dagbøgerne. Ud fra dagbøgerne skrev han bl.a. *Walden eller Livet i Skovene* (Thoreau 1854). Han realiserede den livsplan, der fremgår af *Walden*, nemlig forenkling, hvor han med minimal indsats af tid opfyldte sine behov og fik tid til at observere, notere, tænke og

skrive. Med undtagelse af nogle få ekskursioner til bl.a. Cape Cod og Maines skove i samvær med Penobscot-indianere tilbragte han resten af sit liv på egnen omkring Concord, Massachusetts. Han havde allerede tidligt den opfattelse, at hvis han lærte et lille område at kende, vil denne fordybelse føre til en bedre forståelse af verden, end hvis han rejste vidt og derfor mere overfladisk omkring. Med Thoreaus egne ord: "Det er ikke nødvendigt at rejse jorden rundt for at tælle kattene i Zanzibar" (Walls 2017).

Thoreaus idéer om naturbevarelse

Den 15. oktober 1859 konkluderede Thoreau profetisk: "Enhver by bør have en fælles skov på mindst 500 hektar, hvorfra der ikke må fjernes et eneste træ. Byer praler af deres skole, men hvorfor kun have lærere og bygninger? Vores skole er universet, og det er absurd at se bort fra den natur, skolen er placeret i. Hvis vi ikke ser ud i verden, vil vores fine bygning en dag ligge på en losseplads." Og at naturen har en værdi i sig selv og ikke kun er til for at blive forbrugt og omdannet til varer, kommer unægteligt til udtryk i hans berømte konklusion: "Den vilde natur er forudsætningen for verdens overlevelse." Argumentationen for denne påstand er dobbelt, nemlig at den vilde natur, vildmarken uden for mennesket er afgørende, men kun realiserbar hvis den vilde natur også er fuldt til stede som et afgørende element i menneskets indre, dvs. bevidsthed og dermed handling. Sådan som det kendes i naturfolkens religioner.

Sådanne idéer inspirerede i 1935 Aldo Leopold til at grundlægge det første økologiske landbrug i USA, nærmere bestemt i det erosionshærgede Wisconsin. Han boede med familien i den primitive hytte The Shack og udviklede systematisk idéerne om jordetik (land ethics) i *The Sand County Almanac* (Leopold 1949). Hans jordetik er tanker om de grundlæggende regler for menneskelig

adfærd, og specielt hvordan det enkelte menneske konkret skelner mellem, hvad der er rigtigt og forkert i forhold til naturen. Leopold nåede frem til, at vi kun kan leve her på Jorden, hvis vi ikke betragter jord som en privat ejendom og vare, men derimod som en del af en helhed, et fællesskab vi deler med alle levende væsener. Det er forudsætningen for at holde af, respektere og leve sammen med naturen forstået som hele økosystemer med både andre mennesker, jord, vand, luft, planter og dyr. Omsorg for medmennesker kan ikke adskilles fra omsorg for naturen. Færden i naturen er efter hans erfaring forudsætningen for at komme ud over egocentri og frem til et tænkende samfund, der kan sikre vores fremtidige liv.

Thoreaus betydning for John Muir og dermed Theodor Roosevelt førte til de mange amerikanske nationalparker. Hans påvirkning af brødrene Aldous og Julian Huxley fik betydning for oprettelsen af bl.a. UNESCO, IUCN og WWF, der overordnet definerer kravene til verdens nationalparker og de rødlistede arter. Den norske filosof Arne Næss boede i 12 år i sin lille hytte Tvergastein og udviklede den formelle dybdeøkologi, hvor han bl.a. argumenterede for, at alle arter har samme eksistensberettigelse (Næss 1999). Rachel Carson havde altid Thoreaus dagbøger på sit natbord og udgav i 1962 *Det Tavse Forår*, om hvordan anvendelsen af DDT mod insekter forgifter bestanden af Vandredroslen *Turdus migratorius*. Noget der gjorde begreber som fødekæder, fødenet og bioakkumulation alment kendte.

I Danmark førte *Det Tavse Forår* i 1969 til, at en gruppe biologistuderende på Københavns Universitet grundlagde Danmarks første miljøorganisation NOAH, der bidrog til oprettelsen af Miljøministeriet i 1971. For DOFs vedkommende kan nævnes de mange aktiviteter vedrørende fugle forgiftet med blyhagl, forgiftede rovfugle og fuglenes trivsel på konventionelt i forhold til økologisk landbrug. Man kan med rette påstå, at Thoreaus indflydelse direkte eller indirekte er baggrunden for de fleste miljøorganisationer og -aktivister. Her spil-

Thoreau købte først en kikkert i 1854, en luksus som han frygtede ville ændre hans syn på verden, men som revolutionerede hans syn på fuglene (Concord Museum).

ler også *Civil Ulydighed* med ikke voldelige kampmidler en afgørende rolle; først for Mahatma Gandhi, senere for blandt andet 'ungdomsoprøret' i 1960'erne og '70'erne, Greenpeace, Bill McKibben med *Org.350* og dermed Greta Thunberg samt *Extinction Rebellion*.

Ornitologien i USA på Thoreaus tid

De to første ornitologer af betydning i Amerika var Alexander Wilson (1766-1813) og John James Audubon (1785-1851). Wilson betragtes som amerikansk ornitologis fader. Ved sin død havde han beskrevet 268 fuglearter inkl. farveillustrationer i ni-bindsværket *American Ornithology* (Wilson 1814). Audubon afsluttede *Birds of America* i 1839 med beskrivelse af 435 arter på håndmalede farvetavler i fuld størrelse (format 99 × 66 cm) inkl. deres habitater og fem bind med tekst (Audubon 1827-38). Han nåede i alt at beskrive og male 506 amerikanske arter, hvoraf Vandreduen *Ectopistes migratorius* og Gejrfuglen *Pinguines impennis* siden er uddøde. Thoreau havde ikke direkte adgang til disse bøger. De var trykt i små oplag og ikke hver mands eje. Derimod ejede han Thomas Nuttalls *Manual of the Ornithology of the United States and Canada* (Nuttall 1832-34). Den var på to bind og 683 sider med sort-hvide illustrationer, men var behæftet med ganske mange fejl (Cruickshank 1964).

Thoreau og fuglene

Thoreaus dagbøger blev udgivet af Francis H. Allen, der desuden samlede de talrige noter om fugle (Allen 1910). Han skabte klarhed over de arter, der er tvivl om. Det lettes af, at mange af Thoreaus lokaliteter stadig findes og i dag følges med systematiske punkt-tællinger. Det er disse noter fra forskellige lokaliteter i Massachusetts og Maine, der er de første egentlige registreringer af fugle i Nordamerika og derfor udgør et vigtigt grundlag for at bedømme fuglenes hyppighed før og nu.

Thomas Nuttalls bog var Thoreaus vigtigste hjælpemiddel, når han efter endte dage i naturen sammenlignede sine iagttagelser og noter med bogens tekst og illustrationer for at bestemme sine fugle. Man skal i denne sammenhæng huske, at alle afbildninger dengang baserede sig på enkeltfugle. Man skød eksemplarer af alle arter, beskrev, klassificerede og opbevarede dem som skind i samlinger (Erritzøe 2021). Der blev ikke skelnet mellem juvenile eller adulte fugle, køn, årstidsbestemte eller geografiske variationer. Desuden var mange af fuglene i bøgerne fejlbestemte eller forsynet med forskellige navne for samme art. Thoreau skød ikke fugle og måtte danne sig sit eget overblik. Han købte først en

kikkert i 1854 – otte år før sin død – dvs. efter mange år i naturen, hvor han bare brugte sine øjne. Den sene anskaffelse skyldtes en vis modvilje mod at forvrænge verden. I sin dagbog 25. maj 1853 og 13. marts 1854 efterlyste han en ny måde at beskrive fugle på, nemlig at fremhæve de positive kendetegn, som gør den enkelte art unik. Ikke som tidligere at beskrive slægten med ord og for den enkelte art fremhæve, hvilke slægtskarakterer den har. Først med Roger Tory Petersons amerikanske felthåndbøger i 1930erne og siden *Europas Fugle* kom der praktiske bøger med få ord og klare figurer med pile, som fremhæver arts- såvel som kønskarakterer og fjerdragter sommer og vinter.

Thoreaus dagbøger fra 1837 til 1862 omfatter i alt ca. 200 fuglearter. Et udtryk for Thoreaus ornitologiske betydning er Massachusetts Audubon Society. Det er den første fugleforening i USA, stiftet i 1896 af de to kvinder, Harriet Hemenway og Minna Hall (Mitchell 1996). Disse to var initiativtagere til kampen mod, at man i Massachusetts i 1896 dræbte 5 mio. vilde fugle for at skaffe fjer til at pynte damehatte. De var store beundrere af Thoreau, og deres formål med foreningen var oprindeligt at kæmpe for at bevare de fugle, som Thoreau omtalte. William Brewster blev foreningens første præsident. Han var ligeledes stærkt inspireret af Thoreau og en anerkendt ornitolog og kurator for samlingen af pattedyr og fugle på Harvards Museum for Sammenlignende Zoologi. Massachusetts Audubon Society blev anledningen til, at USA's øvrige stater grundlagde deres egne foreninger. De slog sig siden sammen i National Audubon Society, der i 1922 var med til at stifte International Council for Bird Preservation, som siden blev til BirdLife International, hvor DOF er partner.

Efter opholdet ved Walden flyttede Thoreau tilbage til Concord, hvor han ernærede sig ved at fabrikere blyanter og som landmåler, mens han foretog omfattende indsamlinger for Louis Agassiz til Harvard Museum. Efter 1849 tilbragte han hver eftermiddag på lange vandringer udstyret med sin hat til opbevaring af planter, en stor bog til presning af planter, kikkerten, en vandrestav med mål, blyant og papir til notater. Aftenerne gik med at bestemme dagens planter og fugle samt læsning. Blandt andet Alexander von Humboldts skelsættende rejseberetninger og Darwins *Arternes Oprindelse* allerede i februar 1860.

Humboldt var den mest berømte naturhistoriker og opdagelsesrejsende i 1800tallet. Med bogen *Kosmos* beskrev han med et utal af eksempler og argumenter universet som en ordnet helhed, hvor alt i naturen er forbundet i sammenhænge fra det mindste til det største og helt uden Gud. Denne kombination var en stor

Thoreau tilbragte hver dag i vinteren 1855-56 med at observere, hvordan frøene fra en bevoksning med egetræer blev spredt ind i en fyrreskov, ved at Blå Skovskader gemte mange agern i depoter inde i fyrreskoven. Hans konklusion blev i maj 1856, at skovskaderne dermed bidrog til successionen (John James Audubon Center at Mill Grove).

inspiration for folk som Darwin, Thoreau og John Muir (Walls 1995, Wulf 2019). For Thoreaus vedkommende betød det, at hans interesse for videnskabelige kendsgerninger, for at registrere og måle voksede samtidig med at han udvidede disse til de helt store, filosofiske perspektiver både økologisk og følelsesmæssigt (Stanford Encyclopedia of Philosophy, Walls 1995).

Og befriet for Gud kunne Darwin udfolde sin evolutionsteori alene ud fra evidens. Da Thoreau læste *Arternes Oprindelse* forstod han som den første straks den overordnede baggrund for sine egne iagttagelser af samspillet mellem fuglenes fødesøgning og frøspredningen hos skovtræer. Iagttagelser som blev sammenskrevet i *The Succession of Forest Trees* (Thoreau 1860), og som bl.a. dokumenterer, hvordan den Blå Skovskade *Cyanocitta cristata* spreder træernes frø, når den gemmer de store og næringsrige agern og valnødder som depoter i skovbunden. Da ikke alle agern og valnødder genfindes, og da de kan tåle at ligge i skovbunden i lang tid, kan de spire, når de rigtige forhold opstår. Fx medførte en borthugst af fyr, at de langtidsholdbare agern spirede, og egeskov tog over. I dag kendes mange eksempler på denne form for co-evolution.

NY 15.

PLATE LXII. Thoreau anede ikke, at Vandreduen ville uddø, da han noterede sine observationer. Han var således en pålidelig førstehåndskilde, da man senere forsøgte at finde årsagerne til artens uddøen (John James Audubon Center at Mill Grove).

Vandreduen

I Thoreaus dagbøger er der 40 noter om Vandreduen *Ectopistes migratorius* fra perioden 1845-60 (Allen 1910). Interessen for Vandreduen skyldes, at den trods bestanden på flere milliarder øst for Rocky Mountains uddøde i 1914. Thoreau så arten jævnligt, og i uddrag af nogle få noter anføres:

September 12, 1851: På George Heywoods rydning i skoven stod seks døde træer, hvor et dusin duer hvilede sig. Der var et skjul i buskadset ved siden af. På jorden var anbragt løkkemad med frø af boghvede, hvede, byg, majs og agern. Pludselig kom en flok på mellem 30 og 40 duer for at sætte sig på foderpladsen. Den dag var fangstnettet ikke spændt op og blev ikke kastet ned over fuglene.

December 15, 1853: George Brooks i Concord havde

10 levende duer i et bur i laden. Om foråret anbragte han buret med fuglene på foderpladsen og kunne høre dem inde fra huset.

September 12, 1854: På en hvideg [*Quercus alba*] nær Everetts frugthave ser jeg en større flok duer og deres blåsorte klatter og fjer på vejen. De kaster sig over de solide agern og sluger dem hele. Klatterne viser, at de har ædt bær.

November 8, 1859: Coombs siger, at en lille folk vandreduer yngede her sidste sommer. Han fandt en rede i brysthøjde i en hemlock [*Tsuga canadensis*] nær sin duefælde.

Juni 1861: Ser flere duere i amerikansk lind [*Tilia americana*], eg og humlebøg [*Ostrya virginiana*].

Noterne viser, at duerne forekommer i Massachusetts fra marts til september-oktober og giver eksem-

pler på deres adfærd, hvad de spiser, hvilke træarter de hviler og yngler i. Thoreau beskriver i forbindelse med sit arbejde om succession træarternes betydning for skovens struktur og dynamik. Vandreduen forsvandt fra Massachusetts i 1880'erne, og dens uddøen tilskrives hæmningsløs jagt og rydning af artens habitater med deres føde- og ynglenicher i de oprindelige urskove, hvilket belyses i Thoreaus noter.

Planter, fugle og klima

Fra 1840 til '61 indsamlede Thoreau mere end 500 plantearter på enen omkring Concord til sit herbarium. Hver enkelt art og antal blev beskrevet med oplysninger om dato, lokalitet samt tidspunkt for de lokale søers optøning eller tilfrysning. Herunder dato for ud-spring, blomstring og andet på skemaer i dagbøgerne. I dette årtusinde viser optællinger, at 27 % af de arter, han noterede, er helt væk på grund af klimaopvarmningen. Ifølge Thoreaus notater smeltede isen på søerne i 1850'erne sidst i marts eller først i april. I dag smelter den i begyndelsen af marts. Det vurderes, at gennemsnitstemperaturen er steget 2.4°C. Optællinger viser, at der er nye plantearter på vej sydfra. Og Thoreaus notater gør, at man ved, at de overvintrende fugle ikke ser ud til at reagere nævneværdigt, mens trækfuglene indfinder sig tidligere og rykker længere mod nord (Ellwood *et al.* 2010, Egerton 2011, Primack 2014).

Epilog

Thoreau er i dag mere aktuel end nogensinde, og Thoreau Society er Amerikas ældste og største litterære selskab. Walden State Reservation, Walden Woods Project og Thoreau Farm besøges årligt af en stor skare 'pilgrimme' og nysgerrige turister. Thoreau er autentisk, hans ord og liv hænger sammen. Han ser det store i det små og altings sammenhæng nu og langt ud i tid og rum. Det enkle liv i små huse. Kort sagt om alt det, vi i den moderne verden har sværest ved. De sidste replikker vil jeg overlade til Thoreau selv:

22. juni 1853: Jeg længes efter vildmarken, hvor min fod ikke kan finde vej. Med skove hvor skovdroslen altid synger, hvor der er tidlige morgentimer med dug på græsset, hvor dagen er ny med frugtbar, ukendt jord omkring mig.

9. oktober 1860: Videnskabens vane med at dræbe en fugl eller et firbenet væsen og præparere den til

skelet minder om La Fontaines fabel om manden, hvis høne lagde guldæg. Han tænkte: "Hvis nu jeg sprætter den op, så finder jeg skatten i hønenes krop." Men hønen lignede alle andre høns indeni, og manden endte i fattigdom. Det samme gælder for de kundskaber, man kan få fra det døde dyr sammenlignet med det levende. Enhver fugl lægger guldæg til den, der kan finde dem.

Referencer

- Allen, F.H. 1910: Thoreau's notes on the birds of New England, Boston Houghton Mifflin, Boston (online på <https://archive.org/details/notesonnewenglan00thor/page/45/mode/thumb>)
- Audubon, J.J. 1827-38: Birds of America, from Original Drawings (online på <https://www.audubon.org/birds-of-america>)
- Cruickshank, H. 1964: Thoreau on Birds. – McGrawHill, New York.
- Egerton, F.N. 2011: History of Ecological Sciences, Part 39 Henry David Thoreau. – Bull. Ecol. Sci. Amer. 92: 251-275.
- Ellwood, E., R. Primack & M.L. Talmadge 2010: Effects of climate change on Spring arrival times of birds in Thoreau's Concord from 1851 to 2007. – Condor 112: 754-762.
- Erritzøe, J. 2021: Ornitologiens historie. – Syddansk Universitetsforlag, Odense.
- Leopold, A. 1949: A Sand County Almanac. – Oxford University Press.
- Mitchell, J.H. 1996: The mothers of conservation, Sanctuary. – The Journal of the Massachusetts Audubon Society Jan/Feb: 1-21.
- Nuttall, T. 1832-34: A Manual of the Ornithology of the United States and Canada. – Hillard & Brown, Cambridge Mass (online på <https://www.biodiversitylibrary.org/item/234274#page/61/mode/thumb>)
- Næss, A. & P.I. Haukeland 1999: Livsfilosofi – følelser og fornuft. – Multivers, Frederiksberg.
- Primack, R. 2014: *Walden Warming*. – University of Chicago Press (set på You Tube https://www.youtube.com/watch?v=qjZ_xTLvntM)
- Stanford Encyclopedia of Philosophy <https://plato.stanford.edu/entries/thoreau>
- Thoreau, H.D. 1854: Walden or Life in the Woods. – Ticknor & Fields, Boston (der er to danske oversættelser ved hhv. Ole Jakobsen i 1949 på forlaget Kunst og Kultur og Niels Brunse i 1972 og 1985 på Rhodos).
- Thoreau, H.D. 1860: The Succession of Forest Trees. – Monadnock Valley Press.
- Walls, L.D. 1995: Seeing New Worlds: Henry David Thoreau and Nineteenth-Century. – Univ. of Wisconsin, Madison.
- Walls, L.D. 2017: Henry David Thoreau A Life. – Univ. of Chicago Press.
- Wilson, A. 1814: American Ornithology – The Natural History of the birds of the United States. –Bradford & Inskeep, Philadelphia (online på <https://www.biodiversitylibrary.org/item/175511#page/165/mode/1up>)
- Wulf, A. 2019: Opfindelsen af Naturen. – GADs Forlag.
- Forfatterens adresse: Tulipanvej 8, DK 3600 Frederikssund (pia.ralph@gmail.com)